

Тушева Вікторія Володимирівна,

Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди,
вул. Алчевських, 29, м. Харків, 61000
tushhevavika@gmail.com

ORCID iD: 0000-0002-9451-0532

АКСІОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДНИЦЬКОГО ПОШУКУ В МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТІ

У статті розглянуто цінності, які виконують функцію загального методологічного орієнтиру в науковому пізнанні й мистецькій освіті; виявлено своєрідність аксіологічного пізнання, його змістові характеристики; розкрито пізнавальні цінності дослідницького пошуку, визначено ціннісні орієнтири у мистецькій освіті. Зроблено висновок про те, що осмислення категорії «цінності» дасть змогу визначити траєкторію розвитку аксіологічного мистецько-освітнього простору, розробити стратегію підготовки майбутніх педагогів-музикантів, здатних до роботи в режимі ціннісного, наукового й методологічного діалогу, а також окреслити контури духовно-ціннісної і технологічної інтеграції освітніх систем та когнітивного процесу у сфері культури і мистецтва.

Ключові слова: цінності, мистецька освіта, аксіологічне пізнання, пізнавальні й моральні цінності, мистецькі й духовні цінності, аксіологічний підхід, аксіологічна парадигма освіти, аксіологічний освітній простір.

Тушева В.В.

Аксиологические основы исследовательского поиска в художественном образовании

В статье рассмотрены ценности, которые выполняют функцию общего методологического ориентира в научном познании и художественном образовании; выявлено своеобразие аксиологического познания, его смысловые характеристики; раскрыты познавательные ценности в исследовательском поиске, определены ценностные ориентиры в художественном образовании. Сделан вывод о том, что осмысление категории «ценности» позволит определить траекторию развития образовательного аксиологического пространства, разработать стратегию подготовки будущих педагогов-музыкантов, способных к работе в режиме ценностного, научного и методологического диалога, а также очертить контуры духовно ценностной и технологической интеграции образовательных систем и когнитивного процесса в сфере культуры и искусства.

Ключевые слова: ценности, художественное образование, аксиологическое познание, познавательные и моральные ценности, художественные и духовные ценности, аксиологический подход, аксиологическая парадигма образования, образовательное аксиологическое пространство.

Viktoriya Tushева

Axiological Basis of Exploratory Research in Art Education

Values that perform the function of general methodological reference-point in scientific cognition and artistic education are considered in the article, originality of axiological cognition and its semantic characteristics are exposed, cognitive values are exposed at an exploratory research, value reference-points in artistic education are determined. It is proved that cognitive values become a direct determinant for the researcher, have a significant impact on understanding the meaning and objectives of research. Special and general scientific knowledge forms him as a specialist, involves him in scientific concepts, theories, scientific traditions, schools and methods of scientific activity. It is noted that the originality of the exploratory research in art education is manifested in purposeful axiological cognition, i.e. value-based semantic development and reproduction of human existence. The inseparable connection of axiological cognition with worldview, semantic and vital components of artistic activity is traced, and the categories «meaning» and «values» become key categories for understanding the specifics of axiological cognition.

It is argued that the construction and understanding of the essence and content of the axiological environment should be considered in a methodological perspective — within the context of morality and spirituality as a form of social consciousness (epistemological approach), as a special way of spiritual and practical understanding of the world (ethical and aesthetic approach). as a regulator of behaviour (social approach). Drawn conclusion, that the comprehension of category of “value” will allow to define the trajectory of development of educational space of axiology, work out strategy of preparation of future teachers-musicians, apt at work in the mode of the scientific and methodological dialogue valued, and also outline contours spiritually the valued and technological integration of the educational systems and cognitive process in the field of a culture and art.

Key words: values, art education, axiological knowledge, cognitive and moral values, art and spiritual values, axiological approach, paradigm of education, educational axiological environment.

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2021

© Тушева В.В., 2021

Постановка проблеми.

Розвиток науки початку XXI ст. виявляє разом з епістемологічними проблеми ціннісного характеру. Динамізм епохи, перехід від єдиної ідеології до плюралізму, ціннісного осмислення соціокультурної реальності знаменує настання нового часу, в якому особистісно-ціннісне начало виходить на авансцену історії.

Нинішня методологічна криза іманентна новій культурній ситуації. Саме сучасні соціокультурні умови визначають інші аспекти і сенси освітньої реальності. Цінності стають «інтеграційною основою» (Д.О. Леонтьев) культури і освіти, потужним інтегруючим чинником. У напрямку взаємодії науки і освіти вони сприяють синхронізації інтеграційних імпульсів, виступають системотвірними підставами взаємозв'язку сучасної освіти і постнекласичної науки, сучасний аксіологічний етап розвитку якої ознаменувався висуненням проблеми осмислення цінностей людського буття, його соціокультурної зумовленості, цілісності. Тому важливою умовою ефективності ціннісної переорієнтації є визначення і осмислення ціннісних координат та орієнтирів як цільової інтегруючої сили в культурному розвитку соціуму.

Наразі сучасна наука демонструє динамічний розвиток під впливом змін у соціокультурній сфері, які чинять вирішальну дію як на цілепокладання наукового співтовариства і формування наукової парадигми, так і на пошук орієнтирів та ціннісних засад пізнавальної діяльності. Осмислення ціннісних пріоритетів у дослідницькому контексті є одним із найважливіших завдань в умовах нової парадигми наукового пізнання, що постійно змінюється, оскільки без усвідомлення ціннісно-цільових векторів мислення суб'єкта наукової діяльності досягнення істинних знань стає неможливим. Гуманізація науки, урахування людського чинника в пізнанні неминуче змінюють розуміння місця теорії цінностей в постнекласичній науці, вимагають нового розуміння ціннісної детермінації наукового пізнання,

осмислення аксіологічних засад дослідницького пошуку, зокрема у напрямку мистецької освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Як зазначає В.С. Стюпін [7], сучасний тип наукової раціональності характеризується особливим станом наукової діяльності, відмінної від попередніх типів глибиною рефлексії щодо самої наукової діяльності, оскільки враховує співвіднесеність здобутих знань про об'єкт не лише з особливістю засобів і операцій діяльності, але і з ціннісно-цільовими структурами. Визначальною особливістю постнекласичної науковості є так звана «людиновимірність» об'єкта, причому есплікується зв'язок внутрішньонаукових цілей з позанауковими, соціокультурними гуманістичними цінностями і цілями. Ця думка простежується і в роботах Л.О. Мікешіної, яка слушно стверджує, що «прийшло нове бачення і самого пізнання, його теорії як епістемології, і розуміння цінностей, їх особливої ролі, не лише зовнішньої, але й іманентної знанню, невід'ємності від пізнавальної діяльності в цілому» [6, с. 26].

Розвиток у культурній традиції уявлення про особливу цінність наукової раціональності залишається найважливішим підґрунтям у пошуку нових світоглядних орієнтирів, а сама раціональність набуває нових модифікацій. Система світоглядних універсалій — це своєрідний культурно-генетичний код, відповідно до якого відтворюються соціальні організми. Радикальні зміни соціальних процесів неможливі без змін культурного коду, що означає зміну освітньої парадигми, яка становить код відтворення духовно-культурного буття [7].

Отже, **метою статті** є виявлення своєрідності аксіологічного пізнання, його змістових характеристик, розкриття пізнавальних цінностей, визначення ціннісних орієнтирів у дослідницькому пошуку і мистецькій освіті, обґрунтування значущості аксіологічного освітнього простору.

Методологія дослідження. Для досягнення мети були застосовані наукові методи, які створюють своєрідну методику вибраного дослідження: аналітико-синтетичні методи у вивченні

наукового фонду; індуктивно-дедуктивний метод й узагальнення у розкритті сутнісних характеристик досліджуваного явища, його закономірностей функціонування і розвитку; метод моделювання у створенні моделей-гіпотез, що розкривають механізми зв'язку між цінностями і дослідницьким пошуком, цінностями і мистецькою освітою.

Виклад основного матеріалу. Самі модули розуміння місії наукового пізнання кардинально змінюються в постнауці XXI ст., зростає глобальна залежність і відповідальність сучасного гуманітарного дослідження у виборі цінностей. Вивчення дослідницької діяльності як феномену людської культури виводить нас на проблематику вищих гуманістичних цінностей. Сучасна наука все більшою мірою потребує аналізу не тільки своїх світоглядних засад, а й гуманістичної спрямованості. Слід мати на увазі не тільки соціальні й культурно-світоглядні функції дослідницької діяльності, але і співвіднесеність наукового пізнання безпосередньо до людини як до суб'єкта й об'єкта дослідницького пошуку. А це з неминучістю спричиняється до розгляду ціннісних аспектів наукового пізнання з позиції його людського вимірювання, принципів, що виступають як його своєрідний регулятор. На сучасному етапі розвитку гуманітарного дослідження процес індукції нових концептуальних ідей все більше підпорядкований гуманістичним, особистісно орієнтованим ідеалам і цінностям, що стимулює нове мислення в дослідницькому пошуку, коли людські цінності стають вищими за суто дослідницькі [10].

Як зазначають науковці (О.Г. Дробницький, М.С. Каган та ін.), гуманітарне знання за своєю природою аксіологічне, тобто його призначення для людини визначається передусім ціннісними основами. Ціннісне ставлення до дійсності пов'язане з когнітивним, а пізнавальна діяльність і її результат — знання — мають чітко виражені ціннісні характеристики.

У напрямі означеної проблематики ми звертаємося до вивчення категорії «цінність», що свідчить про наявність різних підходів у розкритті її сутності. Сьогодні відбувається істотне розширення й поглиблення аксіологічної проблематики. Так, категорія цінності визначається у філософському розрізі як деякий особистісний сенс, категорія значущості (О.Г. Дробницький), внутрішньо емоційно освоєний суб'єктом орієнтир його діяльності, його власна духовна інтенція (М.С. Каган), нормативно-оцінні конструкти свідомості (О.А. Мамчур, Ю.М. Тундиків); соціологічному — як «загальнозначущий вид міжсуб'єктних відносин» (В.П. Вишелецов, О.Г. Здравомислов); психолого-педагогічному — як характеристика «людяності» (А. Маслоу), усвідомлення сенсу життя (І.Д. Бех, Б.С. Братусь), ідеальні уявлення, смисли моральних понять (В.О. Титов) та ін.

Для нас є важливим такі конотації категорії «цінність», як значущість, ідеал, власна духовна інтенція. Розуміння цієї категорії дає уявлення про ціннісне відношення, яке реалізується у науковому пізнанні та освітньому процесі й стає для людини орієнтацією в практичному і духовному перетворенні. Ціннісне відношення може бути інтерпретоване як спосіб створення індивідуально-сміслових форм осмислення світу суцього, внесення в дійсність потреб, що перетворюють його. Так індивід створює ціннісну дійсність, в якій не лише представлене суще, але і вказується спрямованість змін. Пізнаючи і переживаючи цінності, особистість пізнає себе і цим самопізнанням, самовизначає і змінює себе. Ця теза для вибраного дослідження набуває методологічного значення і вказує на цінність самого пізнавального процесу в мистецькій освіті.

Цінності можуть розглядатися як об'єктивні даності, що виражають позитивне, духовне в людині, тобто те, що відповідає її первинній субстанціональності. Таке трактування дає змогу розглядати цінність як надіндивідуальну сутність, що є зразком для людини. Другий ракурс бачення цінності зосереджує увагу на розумінні цінностей як певних духовних конструктів, що виводяться з досвіду пізнання, практичного осягнення світу культури і мистецтв тощо. Отже, ми розглядаємо цінність як об'єктивно існуючий феномен культурного простору і як індивідуальну реальність. Особистісні цінності, виконуючи функцію перспективних стратегічних життєвих цілей і головних мотивів життєдіяльності, визначають власне людський сенс життя, стаючи ядром і внутрішньою основою професійного життя та культури людини в цілому.

Цілком очевидно, що система пізнавальних цінностей стає безпосередньою детермінантою для дослідника. Саме спеціальне й загальнонаукове знання формує його як фахівця, залучає до наукових концепцій, теорій, наукових традицій, школи, напряму, прийомів та методів наукової діяльності. Адаже пізнавальні цінності виявляють істотний вплив на розуміння самого сенсу і завдань дослідницького пошуку, задаючи його перспективу й оцінюючи ступінь прийнятності, а також значущості запропонованих результатів.

У своїх працях вчені (М.О. Розов, Л.О. Мікешина та ін.) наголошують на тому, що у реальному процесі взаємодії суб'єкта й об'єкта пізнання когнітивне та ціннісне тісно пов'язані між собою, оскільки оцінка базується на знанні, а пізнання на оцінці. З одного боку, суб'єкт пізнання виділяє те, що йому «потрібне», «важливе», «цікаве», «ціннісне», такого роду оцінки спрямовані не тільки на об'єкт, скільки на самого індивіда, його потреби, духовні інтереси і виражають ставлення людини до об'єкта, його властивостей. З іншого, у пізнавальному процесі ці оцінки

зливаються з «об'єктивними» і нерозривно пов'язані з особистісними цінностями дослідника, з його ціннісним відношенням до об'єктивної реальності. Отже, аксіологічні складові є передумовою будь-якого пізнання.

Суттєвим є те, що ціннісні орієнтації дослідника виявляються як на рівні реальної практики переваг, так й у вигляді сформульованих умовиводів, тверджень, положень тощо. Визначаючи стратегію дослідницького пошуку, ціннісні орієнтації та установки дослідника позначаються на способах інтерпретації та обґрунтуванні різних аспектів соціокультурної дійсності. Між знаннями та ціннісною сферою дослідника виникає двобічний зв'язок: засвоєні знання певним чином «обробляють» систему ціннісних орієнтацій дослідника, водночас його світоглядні погляди здійснюють істотний вплив на всю систему індивідуального професійного знання, спосіб мислення і теоретизування. Своєю чергою, знання розглядаються, інтерпретуються дослідником крізь призму інших цінностей — логічних, етичних, світоглядних, а також епістемологічних, методологічних нормативів та еталонів.

Можна виділити дві сторони аксіологічної позиції суб'єкта пізнання, які виявляють свою дію: перша — це «вхід» наукової творчості, умови процесу виробництва знання; це живий, реальний процес наукової творчості, у центрі якого перебуває активний суб'єкт, узятий в сукупності його життєвих потреб, інтересів, прагнень, інтелектуального й емоційного потенціалу; друга — це «вихід» пізнання, тобто результат пізнання на тому або іншому етапі наукового пошуку; це цілісна система концептуального знання.

На думку В.В. Тушевої [10], у мистецькій освіті пізнавальні цінності виступають як спосіб бачення науково-педагогічних проблем, зумовлений соціальними чинниками, перш за все професійними і соціокультурними, а не тільки психологічними особливостями сприйняття і мислення музиканта-дослідника. У цьому сенсі дослідницький пошук наповнюється культурними, гуманістичними, антропологічними і духовними смислами, проєкціюється на культурно-мистецьку реальність і фокусується на вивченні мистецьких феноменів. Пізнавальні цінності опосередковано впливають на формування педагогічного і художнього ідеалів, оскільки осягнення мистецької дійсності можливе за умов осмисленого дослідницького творчого пошуку. У цьому сенсі пізнавальні цінності виявляються як пошук особистісних когнітивних смислів і значень на рівні мистецької теорії і практики.

Виявляється цінність пізнання не просто у сформованому світобаченні, світорозумінні, а й у світогляді, що виражається у впорядкуванні всіх елементів знання між собою. При цьому наукові знання виступають джерелом етичної

інформації опосередковано — через свою світоглядну основу. Справжня моральність дослідника існує тільки у розвитку: починаючи від знань і поширюючись разом із ними, моральність рухається у постійному переході від констатації знань до повеління моралі і знову до знань. Проте зведення моралі до знань або виведення її із знання неможливе, йдеться про їх органічний зв'язок. Отже, розглядаючи мораль як різновид пізнання, ми визначаємо методологічне значення цього тезису для розуміння єдності знань і моральності як якості особистості.

Як відомо, між розумовим і моральним розвитком особистості існує глибокий внутрішній зв'язок, знання виступають одним із найсильніших моральних імпульсів, які містяться у дослідницькій діяльності. Складні моральні проблеми, перед якими стоїть людина, потребують глибоких міркувань, що мають спиратися на наукові знання. Тому останнє необхідно розглядати як засіб оволодіння ціннісним простором мистецької освіти, моральний чинник формування особистості педагога як дослідника, що передбачає активне ставлення до самого гностично-когнітивного процесу як педагогічної цінності, спрямованої на духовно-теоретичне засвоєння мистецької дійсності.

Своєрідність дослідницького пошуку в мистецькій освіті виявляється у цілеспрямованому аксіологічному пізнанні, тобто ціннісно-смысловому освоєнні та відтворенні людського буття. Простежується нерозривний зв'язок аксіологічного пізнання зі світоглядними, смисложиттєвими компонентами мистецької діяльності. Категорії «сенса» і «цінності» стають ключовими для розуміння специфіки аксіологічного пізнання. Звідси випливає, що об'єкт аксіологічного знання утворює простір людських значень, цінностей, сенсів, що виникають при осягненні культури і мистецтва. Вивчення мистецьких явищ відбувається завдяки їх культурній значущості для суб'єкта пізнання. Тому предметом дослідження виступає саме культурна реальність, тобто такі компоненти дійсності, які в силу зарахування їх до цінностей стають значимими. Тільки така індивідуальна дійсність в її культурній своєрідності й становить інтерес для суб'єкта. Саме ціннісно-смыслові структури, що отримуються в процесі оцінювання суб'єктом художньої картини світу, визначають і характеризують аксіологічне пізнання. Оскільки у предмет аксіологічного пізнання постійно включений суб'єкт, людина, то це не лише суб'єкт-об'єктні, але і суб'єкт-суб'єктні стосунки. Головне завдання цієї форми пізнання — розуміння чужого «Я» не як якогось об'єкта, а як іншого суб'єкта, як суб'єктно-діяльнісне начало. Отже, оцінювання та пояснення явищ і процесів, зумовлених індивідуальним баченням і дією суб'єкта, — це один з важливих методологічних принципів аксіологічного пізнання.

З точки зору аксіологічного пізнання будь-який його результат — це не просто знання, а знання, сфокусоване певним чином на знаущому, знання акцентоване, що містить в собі й оцінку пізнаного предмета. Без такої двоєдності — гносеологічного й аксіологічного (знання про предмет і його оцінки) — пізнавальне освоєння дійсності буде неповним, частковим, неконцептуальним. Включеність суб'єкта в предмет аксіологічного пізнання надає цьому предмету — «культурно-значимій індивідуальній дійсності» (М. Вебер) — виняткової складності, де тісно переплітаються і взаємодіють ідеальне й матеріальне, емоційне та раціональне. Неможливість усунення з аксіологічного пізнання «особистісного моменту» завжди пов'язана з певними цінностями і вибором для дослідження відповідних сторін соціокультурної дійсності. Отже, пануюча в мисленні дослідника система цінностей має регулятивний характер, вона ж зумовлює і вибір методів пізнання, своєрідність способів утворення понять та норм мислення, якими керується педагог-музикант у дослідницькому пошуку.

Для аксіологічного пізнання властива постійна внутрішня динаміка, поліпарадигмальність, взаємодоповнюваність і взаємопроникнення методологічних підходів, співіснування різних парадигм. Відмова від монізму, плюралістичне бачення культури, освіти приводить сучасного дослідника до необхідності створювати уявлення про різновекторність і аксіологічну різноманітність художньої картини світу. Інституціоналізація аксіології і генезис аксіологічного підходу в соціально-гуманітарному знанні дають змогу припустити, що парадигми інтеграції в сучасній науці ґрунтуються не на спільності методологічних підходів, а на єдності цінностей. Такими цінностями можуть стати загальнолюдські та духовні цінності.

У цьому контексті мистецькі й духовні цінності, з одного боку, виявляють методологічне значення в освітньому процесі, з іншого — спрямовують дослідницькі стратегії. За висловом М.С. Кагана [4], мистецькі цінності, мають особливу якість — «інтегрований аксіологізм». Носієм мистецької цінності, на думку вченого, стає витвір мистецтва, тобто якийсь фрагмент життєвої реальності, перетворений на художню. Це зумовлює своєрідність мистецької цінності як цінності самого перетворення, тобто цілісного естетичного, анестетичного, осмисленого перетворення буття. Розглядаючи культуру як систему, що презентується через такі компоненти, як художня творчість — художній твір — художнє сприйняття, М.С. Каган зазначає, що у витворі мистецтва, як акумуляторі усіх мистецьких цінностей, відображаються реалії самого життя, картина світу, світогляд і світосприйняття. Саме

ставлення до художнього твору складається з діалогічного взаємозв'язку двох орієнтацій — на осмислення життєвого змісту твору у всій повноті його моральної, екзистенційної, естетичної проблематики та на оцінку естетичних якостей його форм [4].

Мистецькі цінності тісно корелюють із духовними, які розглядаються як утвердження ціннісно-сислового відношення до мистецтва, що виступає «вищим ступенем у розвитку естетичної практики людства, тобто діяльності, спрямованої на виявлення і розповсюдження існуючих в суспільстві естетичних, а через них моральних ідеалів» (М.С. Каган). Духовність, як ціннісний вимір буття, його співвіднесеність з абсолютними цінностями, вічністю, творчістю, красою, виявляється як «квазіреальність» у духовній культурі, що переводить мораль у почуттєву духовну форму. Одухотворення полягає в освоєнні вищих цінностей, наближенні до ідеалу. Слушною є думка М.О. Бердяєва [2], який стверджує, що духовність — це не складова частина людської природи, а вища якісна цінність, сутність людяності в людині. Саме тому духовність завжди є надбанням внутрішньої сили, здатністю творчо переробляти, перетворювати світ, вносити в нього свободу і сенс. Цю думку продовжує В.І. Андреев [1], який пропонує вбачати в духовності шлях-вектор вертикального самостворення, духовного руху до Надрозуму, Космосу і відрізнити його від душевності, що виступає як самостворення й самореалізація людини в горизонтальному — соціокультурному полі взаємодії.

Духовність і моральність є найважливішими, базисними особистісними цінностями людини культури. Духовність визначається як спрямованість особистості до вибраних цілей, ціннісна характеристика свідомості. Моральність є сукупністю загальних принципів поведінки людей. У поєднанні вони складають основу особистості, де духовність — вектор її руху (самоосвіти, саморозвитку, самостворення), основа моральності. Духовність імпліцитно несе в собі оцінний компонент і не може бути зрозуміла поза її аксіологічними характеристиками; вона безпосередньо пов'язана з афективно-емоційною сферою. Як здатність людини до духовного життя, як сутнісна риса духовність має атрибутивний характер, проте ця здатність закладена в людині потенційно.

Отже, цінності як «духовне ядро світоглядів і культури» (Г.П. Вижлецов, А.Г. Здравомислов) є тією основою, що дає змогу вибудовувати дослідницький пошук на гуманістичному, духовному і естетичному фундаменті. Сформовані ціннісні орієнтації педагога-музиканта забезпечать концептуальну спрямованість дослідницького пошуку на затвердження загальнолюдських, духовних цінностей як єдності моральних і естетичних ідеалів у взаємозв'язку з педагогічними;

визначення не тільки засобів досягнення моральних цілей у мистецькому процесі, а й самих цілей, моральних понять, принципів, способів впливу на особистість того, хто навчається, ґрунтуючись на моральних нормах [9].

Як культурна інституція освіта відображає духовно-ціннісну специфіку суспільства. Ціннісні засади освіти на конкретно-історичному етапі розвитку останнього формують освітню парадигму, що являє особливу ієрархію освітніх цінностей. Освітня парадигма як культурний зразок, на який орієнтуються суб'єкти освітньої діяльності, виявляється в якості культурного коду, що визначає світосприйняття мислення і поведінки людей, включених у систему освітньої діяльності. У сучасних умовах освітні системи корелюють свій зміст не тільки за накопиченими знаннями, а й у ціннісному вимірі. Аксиологічна парадигма, яка формується в освітньому співтоваристві, виконує нормативну функцію, виступає провідним способом буття інституту мистецької освіти як його внутрішній смисловий стержень. Вона базується на новому осмисленні процесу мистецької освіти як сходження самої особистості до цінностей культури і науки на основі загального філософського діалектичного закону підвищення потреб.

Така ціннісна основа мистецької освіти представляє світоглядний фундамент, що конкретизується у вигляді концептуального ядра освіти, маючи орієнтацію на ідеал. Ціннісні орієнтації майбутнього педагога-музиканта відображаються в його моральних, духовних і мистецьких ідеалах, які є вищим проявом цільової детермінації діяльності особистості. Ідеали стають граничними цілями, вищими цінностями світоглядних систем, які, з одного боку, завершують багатоступінчастий процес ідеалізації дійсності, а з іншого — стимулюють професійно-особистісний розвиток і саморозвиток педагога-музиканта. У такий спосіб освітній процес завдяки своїй ціннісно-орієнтувальній функції має спрямовувати майбутніх педагогів у сферу світоглядного осмислення соціокультурної і мистецької реальності у дослідницькому пошуку.

Цінність як полюс ціннісного відношення виступає у функції загального методологічного орієнтиру для осмислення суті та змісту аксіологічного простору. Цінність, «вплетена в тканину» соціокультурної, мистецької і педагогічної дійсності, створює навколо неї певний культурний контекст. Стає перспективним вибудовуванням та осмисленням суті й змісту аксіологічного простору, який необхідно розглядати в методологічному ракурсі — крізь призму моралі та духовності як форми суспільної свідомості (гносеологічний підхід), як особливого способу духовно-практичного осягнення світу (етичний і естетичний підхід), як регулятора поведінки (соціальний підхід).

У цьому аспекті важливого значення набуває навчальний курс «Педагогічна аксіологія», знання якого дають розуміння значущості аксіологічного мислення, аксіологічних принципів, аксіологічного підходу у дослідженні соціокультурних мистецьких феноменів. Осмислення ціннісних передумов пізнання зумовлює необхідність формування нового погляду на ціннісне ставлення майбутнього педагога-музиканта до мистецької дійсності як інтегративного феномену світопізнання і світоосмислення. Розуміння культурно-освітнього контексту, виявлення і визнання ціннісних систем дає змогу розглядати, з одного боку, аксіологію освіти як фундамент для виявлення протиріч та особливостей вищої мистецької освіти, а з іншого — як методологічну й аксіологічну основу наукового пізнання. Саме таке розуміння ціннісних передумов пізнання створює підґрунтя для формування проблемного поля аксіології.

Розглядаючи аксіологічний підхід як аксіологічний орієнтир у мистецькій освіті, ми акцентуємо увагу на здійсненні аналізу культурних (мистецьких) цінностей, визначенні їх актуального й перспективного значення, важливості та можливостях формування духовних і мистецьких цінностей на сучасному етапі розвитку культури. Адже аксіологічний підхід стає актуальним в осмисленні стійкого соціокультурного розвитку суспільства, взаємодії пізнання і ціннісної свідомості, феноменології ціннісних систем особистості, формуванні нового тезауруса, нової освітньої парадигми тощо.

З огляду на викладене вважаємо за доцільне дослідницький пошук у вищій мистецькій освіті пов'язувати з виконанням таких завдань:

- застосування понятійного апарату і тезауруса педагогічної аксіології у дослідницькому пошуку;
- визначення цінностей, які виступають теоретичною і практичною засадою для розробки дослідницької та освітньої стратегії у мистецькій освіті;
- виявлення провідних ідей, теорій, концепцій передового педагогічного досвіду, безпосередньо пов'язаних з аксіологічними проблемами;
- визначення нових аксіологічних цілей, створення аксіологічних моделей мистецько-освітнього простору [10].

Висновки. Таким чином, пізнавальні, духовні й мистецькі цінності виконують функцію загального методологічного орієнтира в мистецькій освіті та науковому пізнанні в цій галузі. Пізнавальні цінності опосередковано впливають на формування педагогічного і художнього ідеалу, виявляються як пошук особистісних когнітивних смислів і значень на рівні мистецької теорії і практики. Досягнення істини у мистецькій

освіті відбувається в середовищі різноманітних цінностей, які вказують на людське, культурне, духовне і соціальне значення певних явищ мистецької дійсності. Розуміння культурно-освітнього контексту, прийняття ціннісних систем дає змогу розглядати аксіологію освіти, з одного боку, як фундамент для виявлення протиріч і особливостей вищої мистецької освіти, а з іншого — як методологічні й аксіологічні основи наукового пізнання. Таке розуміння категорії «цінність» дасть змогу визначити траєкторію розвитку аксіологічного мистецько-освітнього простору,

розробити стратегію підготовки майбутніх педагогів-музикантів, здатних до роботи в режимі ціннісного, наукового й методологічного діалогу, а також окреслити контури духовно ціннісної і технологічної інтеграції освітніх систем та когнітивного процесу в галузі культури і мистецтва.

Перспективи вибраного напрямку дослідження охоплюють питання стосовно конкретизації і методичного обґрунтування щодо створення аксіологічного простору в мистецькій освіті, охоплюючи весь спектр цінностей майбутнього вчителя музичного мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреев В.И. Педагогическая этика: инновационный курс для нравственного саморазвития. URL: <https://logos-press.ru/docs/ped-etika.pdf>
2. Бердяев Н.А. Духовный кризис интеллигенции: монография. Москва: Директ-Медиа, 2012. 382 с.
3. Зязюн І.А. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи. *Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи*: монографія / під ред. І.А. Зязюна. Київ; Глухів: РВВ ГДПУ, 2005. С. 10–28.
4. Каган М. С. Философия культуры : учеб. пособ. для академического бакалавриата. Москва: Изд-во Юрайт, 2019. 353 с.
5. Личностный потенциал: структура и диагностика / под ред. Д.А. Леонтьева. Москва: Смысл, 2011. 680 с.
6. Микешина Л.А. Эпистемология ценностей. Москва: РОССПЭН, 2007. 439 с.
7. Степин В.С. Основы философии науки. Москва. 2016. 306 с.
8. Сластенин В.А., Чижакова Г.И. Введение в педагогическую аксиологию. URL: https://www.studmed.ru/view/slastenin-va-chizhakova-gi-vvedenie-v-pedagogicheskuyu-aksiologiyu_fd6dacd6c2c.html
9. Тушева В.В. Свідомість як особистісне новоутворення і детермінанта ціннісних орієнтацій майбутнього педагога у мистецькій освіті. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*: науковий журнал. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. 2018. № 3. С. 17–24. DOI: 10.28925/2518-766X.2018.3.1724
10. Тушева В.В. Формування науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики в процесі професійної підготовки: теорія і практика: монографія; УМО НАПН України. Харків: Майдан, 2015. 450 с.

REFERENCES

1. Andreev, V. I. (2012). Pedagogicheskaja etika: innovatsionnyi kurs dlja npravstvennogo samorazvitiia [Pedagogical Ethics: innovative course for moral self-development]. (in Russian). <https://logos-press.ru/docs/ped-etika.pdf>
2. Berdiaev, N. A. (2012). Dukhovnyi krizis intelligentsii: monografija [Spiritual Crisis of Intelligentsia: monograph]. Moskva: Direkt-Media, 382 (in Russian).
3. Ziaziun, I. A. (2005) Filosofija postupu i prohnozu osvitnioi systemy [Philosophy of Advancement and Prognosis of Educational System]. Pedagogichna maisternist: problemy, poshuky, perspektyvy: monografija, Pod red. I. A. Ziaziuna, Kyiv; Hluhiv: RVV HDPU, pp. 10–28 (in Ukrainian).
4. Kagan, M. S. (2019) Filosofija kultury: uchebnoe posobie dlja akademicheskogo bakalavrata [Philosophy of Culture]. Moskva: Izdatelstvo Yurait, 353 (in Russian).
5. Lichnostnyi potentsial: struktura i diagnostika [Personality Potential: structure and diagnostics]. (2011). Pod red. D. A. Leontieva, Moskva: Smysl, 680 (in Russian).
6. Mikeshina, L. A. (2007). Epistemologija tsennostei [Epistemology of Values]. Moskva: ROSSPEN, 439 (in Russian).
7. Stepin, V. S. (2016). Osnovy filosofii nauki [Bases of Science Philosophy]. M. 306 (in Russia).
8. Slastenin, V. A., Chizhakova, G. I. Vvedenie v pedagogicheskuiu aksiologiyu [Introduction to the Pedagogical Axiology]. (in Russian). https://www.studmed.ru/view/slastenin-va-chizhakova-gi-vvedenie-v-pedagogicheskuyu-aksiologiyu_fd6dacd6c2c.html

9. Tusheva, V. V. (2018). Svidomist yak osobistisne novoutvorennia i determinanta tsinnisnykh orientatsii maibutnioho pedahoha u mystetskii osviti [Consciousness as Personality New Formation and Determinant of Future Teachers' Value Orientations in Art Education]. *Muzychne mystetstvo v osvitolohichnomu diskursi*. Kyiv: Kiyiv. un-t im. B. Hrinchenka, 3, 17–24 (in Ukrainian).
DOI: 10.28925/2518 — 766H.2018.3.1724
10. Tusheva, V. V. (2015). Formuvannia naukovo-doslidnitskoi kultury maibutnioho vchytelia muzyky v protsesi profesiinoi pidhotovky: teoriia i praktyka [Guidelines for the Development of Scientifically-Research Culture of Future Music Teachers in the Process of Professional Education: theory and practice]. *Monohrafiia, UMO NAPN Ukrainy*, Kharkiv: Maidan, 450 (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 11.06.2021.

Прийнято до друку 15.07.2021.